

PRESENTATIE EN DIALOOG

ANTI-INSTITUTIONEEL COMPLOTDENKEN EN ONDERWIJS

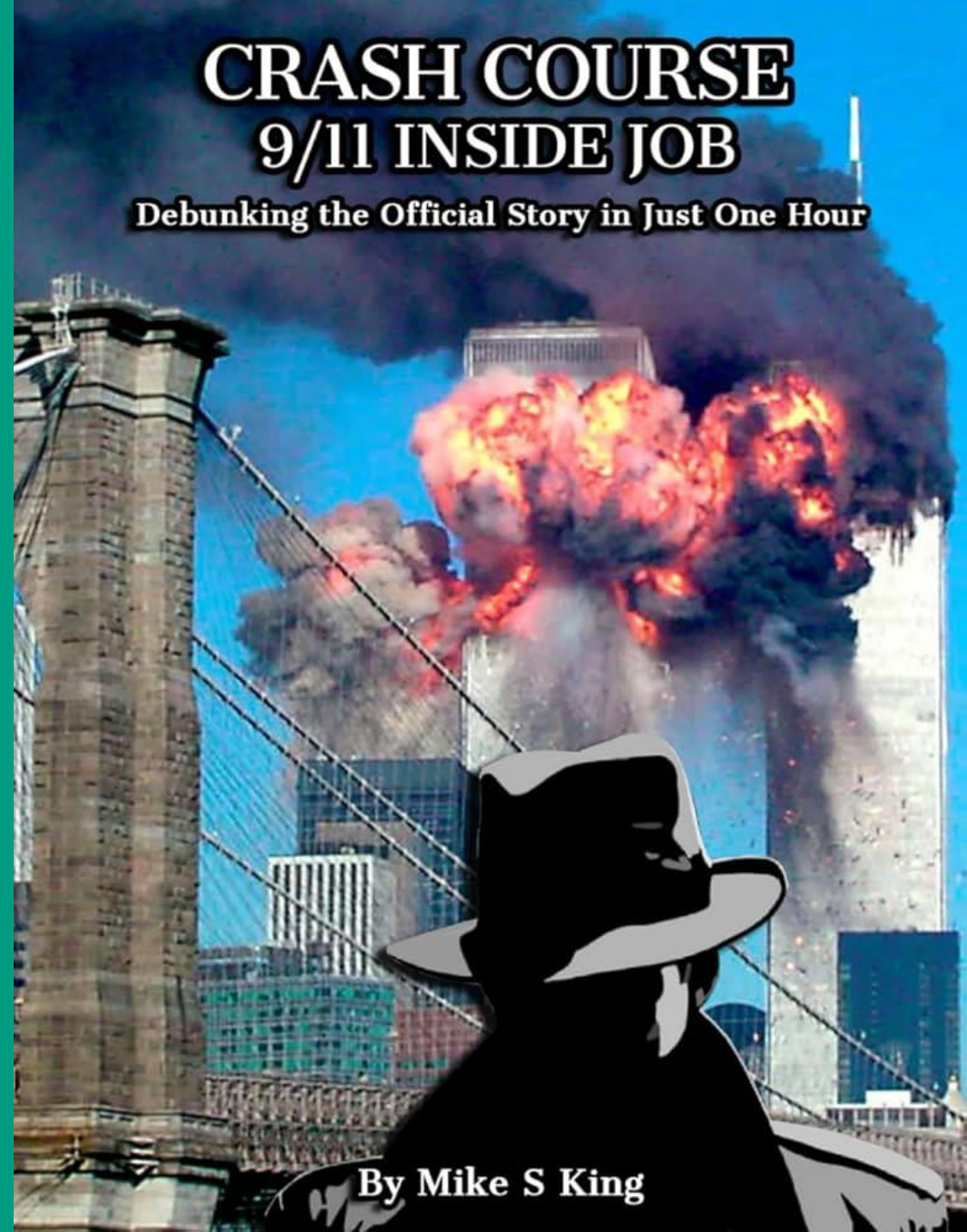
Voorstellen

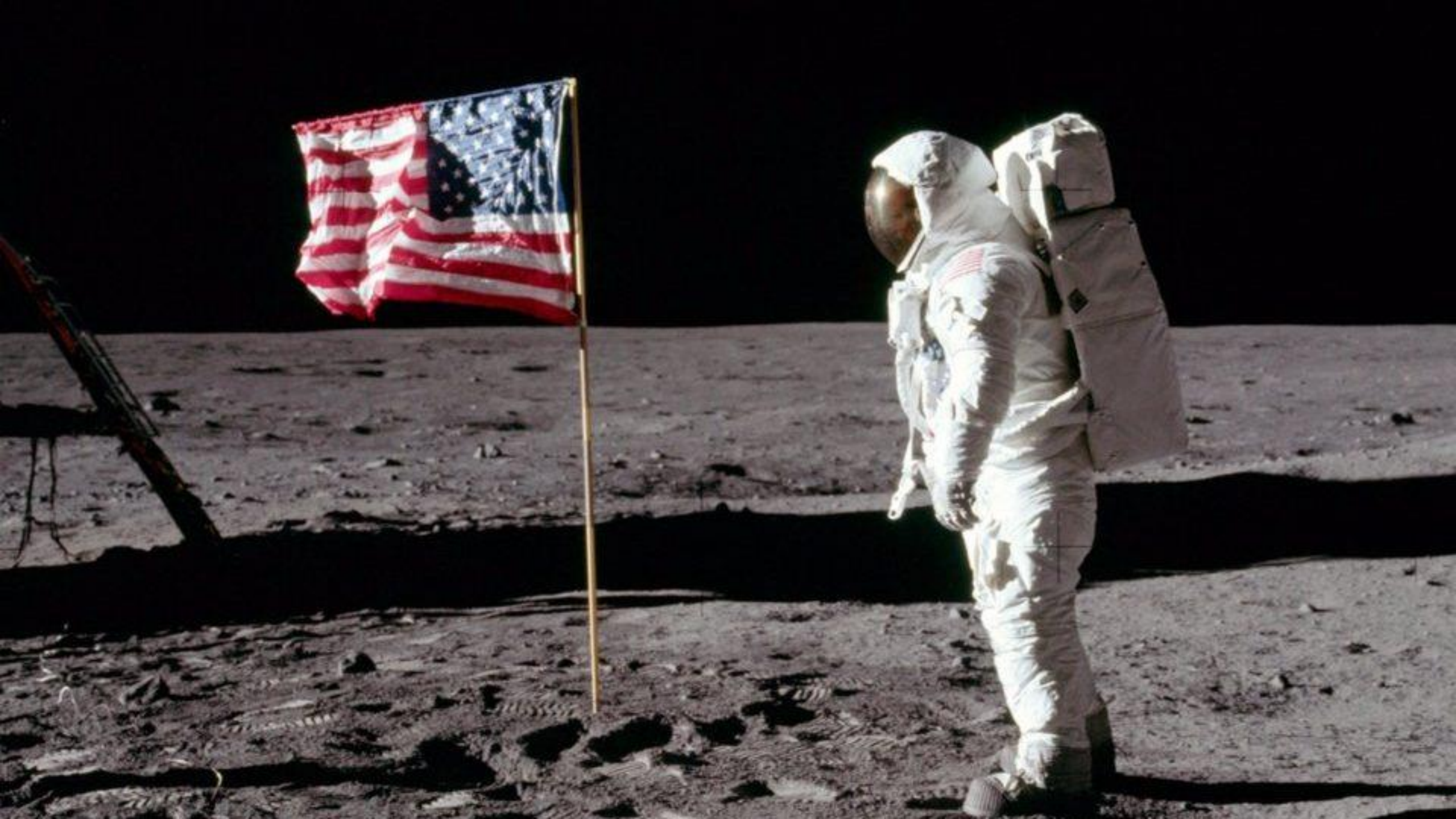
Renze Tjoelker

Course Academic Director
Masteropleiding Veiligheid en Digitalisering
Saxion Hogeschool

Promovendus
Centrum voor Digitale Inclusie
Universiteit Twente

r.tjoelker@saxion.nl

Quiz...

Is hier sprake van een complottheorie?

NOS Nieuws • Vrijdag 15 maart 2019, 03:17 •
Aangepast vrijdag 15 maart 2019, 11:13

49 doden bij terreuraanslag op twee moskeeën Nieuw-Zeeland

Bij aanslagen op twee moskeeën in de Nieuw-Zeelandse stad Christchurch zijn 49 doden en tientallen gewonden gevallen. De politie heeft dat bekendgemaakt op een persconferentie. In ziekenhuizen in Christchurch worden nog zeker veertig mensen met schotwonden behandeld.

YouTuber PewDiePie geschokt na horen naam tijdens aanslag

15 maart 2019 10:34 • Aangepast 18 maart 2019 11:41

YouTuber PewDiePie heeft geschokt gereageerd nadat bekend werd dat een schutter in het Nieuw-Zeelandse Christchurch zijn naam noemde. Vlak voordat Brenton Tarrant het vuur opende, riep hij mensen op zich te abonneren op het kanaal van de immens populaire YouTuber. Dat is te horen op een video die Tarrant maakte.

Net binnen

- 11:56 Bosz kent geen w...
ondanks ontslag l
- 11:51 Zieke koning Cha...
'Naar beste vermc
- Excuses prinses K
- 11:43 foto: 'Ik experime...
Photoshop'
- 11:36 Voetbalclub Lecc...
kopstoot aan tege
- Rico Verhoeven ei...
- 11:25 volgende stap in r...
droomproject'

Meer nie

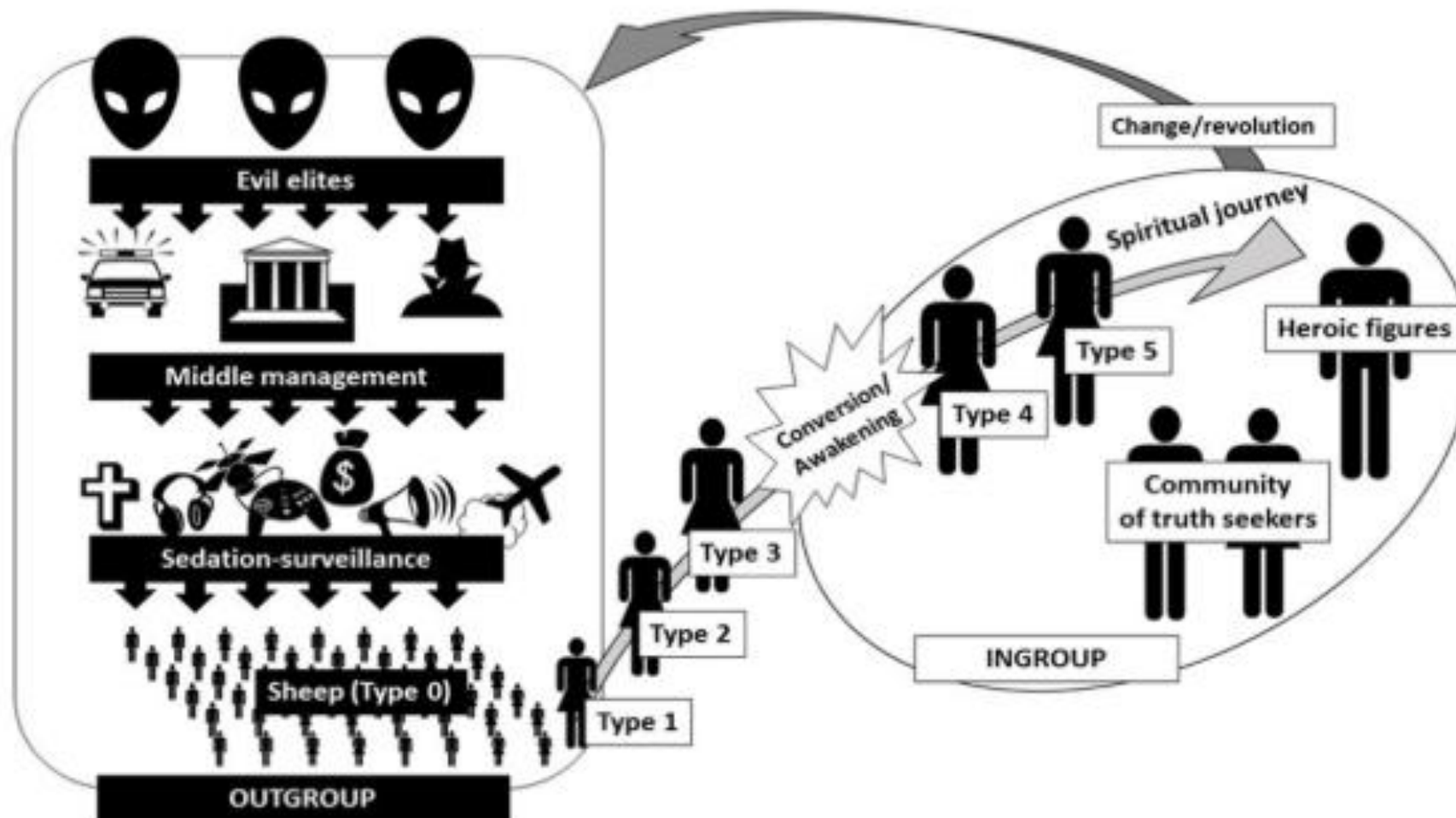
Theoretische verkenning

Wat is een complottheorie?

Er worden uiteenlopende definities van complottheorieën gehanteerd...

“Complottheorieën zijn **verklarende overtuigingen** over hoe **meerdere actoren** in **geheime overeenstemming** **samenkomen** om een **verborgen doel** te bereiken die over het algemeen beschouwd wordt als **onwettig en kwaadwillend**”

Typologieën

Psychologische motieven complotdenken

- **Epistemologische motieven** – kennis omgeving
- **Existentiële motieven** – veilig en in controle
- **Sociale motieven** – positief beeld van zelf en groep

Categorieën complottheorieën

Complottheorieën ruwweg op twee manieren geconceptualiseerd:

- Monologisch geloofstelsel: *generic conspiracy beliefs, conspiracy mentality, monological belief system*
- Specifieke complottheorieën

Categorieën complottheorieën volgens het GIST-model (Mao et al., 2024):

- Helpt een diepgaander begrip te ontwikkelen van categorieën complottheorieën
- Helpt factoren en consequenties te voorspellen bij nieuwe complottheorieën

GIST-model

Facets	Categories	Example	Key antecedents	Key consequences
Groups	In-group conspiracy theories	Own government is perceived to be conspiring	Internal threats (e.g., corruption, inequality)	Protest and hostility toward own government; decreased political participation
	Out-group conspiracy theories	Foreign government is perceived to be conspiring	External threats (e.g., historical victimization)	Support for own government; increased political participation, hostility toward out-group
Ideology	Ideological conspiracy theories	Climate change conspiracy theories among U.S. conservatives	Threats to core values (e.g., political, religious)	Partisan hostility and polarization
	Nonideological conspiracy theories	Antiestablishment conspiracy theories	General beliefs in the deceptiveness of authorities	Hostility and polarization toward authorities independent of their ideological orientation
Status	Upward conspiracy theories	High-status groups are perceived to be conspiring	Relative deprivation; precarity	Prejudice and power-challenging attitudes toward high-status groups
	Downward conspiracy theories	Low-status groups are perceived to be conspiring	Threats to the majority group's traditional norms and values	Prejudice and hostility toward low-status groups

(Mao et al., 2024, p. 2)

Aanverwante begrippen

- Populisme
- Mis- en desinformatie
- Polarisatie, radicalisering, extremisme en terrorisme

Dialogo complotdenken en onderwijs

Relevantie voor onderwijs

1. Kom je het tegen in het onderwijs (studenten, ouders, collega's, etc)?
2. Waar loop je tegen aan?
3. Vind je dat er in onderwijs ruimte moet zijn voor alternatieve overtuigingen?

Complotdenken in relatie tot de samenleving

Anti-institutioneel extremisme

Voorbeeld: anti-institutioneel extremisme

Centrale boodschap:

- een kleine groep kwaadaardige elite heeft onder meer controle over overheid, media en rechtspraak
- wil een totalitaire controlestaat (bevolking onderdrukken, tot slaaf maken of vermoorden....)
- verzint gebeurtenissen en situaties om controle uit te breiden (corona, stikstof, Oekraïne, etc.)

Subnarratieven:

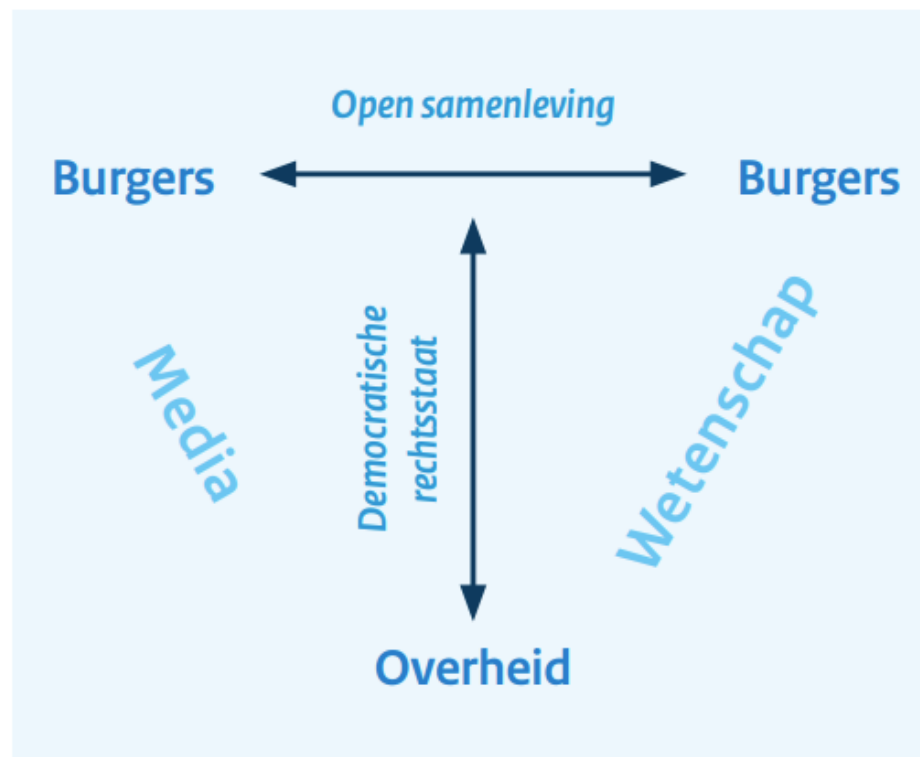
- kinderhandel en satanisch kindermisbruik
- opleggen woke gedachtengoed
- vermenging met spirituele opvattingen
- soevereinen

Risico's:

- Geweld rechtvaardigen of radicaliseren
- Wantrouwen hindert functioneren binnen en van instituties
- Kan met afhaken van burgers voortbestaan democratische rechtsorde schaden

Kernbegrippen: in samenhang

Handelingsperspectieven, concepten en dilemma's hieromtrent

Belangrijke concepten:

- Geletterdheid
- Burgerschap
- Digitaal burgerschap
- Digitale vaardigheden
- Mediawijsheid
- Digitale geletterdheid
- Digitale inclusie
- Politiefunctie

Interventies

Uit Vlug & Velten, 2022. ANTISEMITISCHE EN ANTIMOSLIMRACISTISCHE COMPLOTTHEORIEËN HERKENNEN EN VERMINDEREN: Een verkennend onderzoek

Interventie	Beschrijving
Debunking	Het confronteren van complotdenkers met de correcte informatie met als doel om de complottheorie te ontkrachten
Prebunking	Het vooraf voorlichting geven over het bestaan van complottheorieën en desinformatie, en de onderliggende, misleidende mechanismen benoemen en inzichtelijk maken
Analytisch en logisch denken	Leren analytisch beredeneren
Priming	Kennis activeren zonder dat een persoon dit zich bewust realiseert
Ridiculiseren	Het belachelijk maken van complotdenkers om zo complotdenkers geen aantrekkelijke groep te maken om bij te willen horen
Empathie en inleving	1. Empathie voor de slachtoffers 2. Empathie voor complotdenkers; empathisch op hen reageren maar ook laten zien dat zij eigenlijk ook slachtoffer zijn
Gevoel van controle versterken	Bij mensen het gevoel versterken dat zij controle hebben over hun eigen leven en over de politiek; bijvoorbeeld door stil te staan bij situaties waarin zij controle ervaren